

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

શ્રીમતી સંજના એમ. વિગ

વિરુદ્ધ

હિન્દુસ્તાન પેટ્રો કોર્પોરેશન લિમિટેડ

સપ્ટેમ્બર ૧૫, ૨૦૦૫

[એસ. બી. સિન્હા અને સી. કે. ઠાકર, ન્યાયામુર્તીઓ]

ભારતીય બંધારણ, ૧૯૫૦:

કલમ ૨૨૬-લેખિત અરજી-વૈકલ્પિક ઉપાયની જાળવણી-વૈકલ્પિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતા-વૈકલ્પિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતા સાથે ન્યાયિક સમીક્ષાનો અવકાશ અને વ્યાપ-અરજદારે કંપની સાથે ડીલરશીપ કરાર કર્યો-અરજદાર દ્વારા ચુકવણીમાં કરવામાં આવેલા ડિફોલ્ટને કારણે કરાર રદ કરવામાં આવ્યો- ઉચ્ચ અદાલતે કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમના અસ્તિત્વના આધારે મર્યાદિત રીતે રિટ પિટિશનને ફગાવી દીધી-સાચું-રાખવામાં આવ્યું:વિવેકાધીન

અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર વૈકલ્પિક ઉપાયોના અસ્તિત્વ પર જ નકારી શકાય નહીં જે વધુ અસરકારક હોય-જો પક્ષ દ્વારા પસંદ કરાયેલ મંચ યોગ્ય રાહત આપવાની સ્થિતિમાં ન હોય તો રિટ પિટિશન પર વિચાર કરી શકાય છે-જો તેમાં જાહેર કાયદાનું સ્વરૂપ સામેલ હોય તો રિટ પિટિશન પર પણ વિચાર કરી શકાય છે-તાત્કાલિક કિસ્સામાં, અરજદારે ચુકવણીમાં ડિફોલ્ટ કર્યું હોવાથી અને ડીલરશીપ કરાર સમાપ્ત થઈ ગયો હોવાથી, કોઈ દખલગીરી કહેવામાં આવતી નથી/અથવા-ચોક્કસ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩, કલમ ૧૪.

અપીલકર્તા પેઢી અને પ્રતિવાદીએ વેપારી કરાર કર્યો હતો.પેઢીના એક ભાગીદારના મૃત્યુ પર કરારને સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.જો કે, અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખીને ડીલરશીપને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.આખરે, અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી ભૂલના આધારે કરારને સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાની રિટ અરજીને આ આધાર પર ફગાવી દીધી કે કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ અસ્તિત્વમાં છે.આથી અપીલ કરવામાં આવી છે.

અપીલકર્તા વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થીને પ્રતિવાદી દ્વારા અપીલકર્તાને કબજો પુનઃસ્થાપિત કરવાના સંબંધમાં ચુકાદો પસાર

કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી અને તેથી, ઉચ્ચ અદાલતે રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.

અરજી નામંજૂર કરતાં કોર્ટે

ઠરાવ્યુ : ૧. વિચારણા માટે જે મુખ્ય પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર વૈકલ્પિક ઉપાયોના અસ્તિત્વના આધારે કરવાનો ઇનકાર કરવામાં આવશે કે જે વધુ અસરકારક છે. સામાન્ય રીતે, જ્યારે પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદને તથ્યોના વિવાદિત પ્રશ્નના ચુકાદાની જરૂર હોય છે, જેના માટે પક્ષકારોએ મૌખિક અને દસ્તાવેજી બંને પુરાવા રજૂ કરવા જરૂરી હોય છે, જે પક્ષકારો દ્વારા પસંદ કરેલા સ્થાનિક મંચ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે, ત્યારે કોર્ટ રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લઈ શકશે નહીં. [૧૯૬-સી-ડી-ઈ]

ત્યારબાદ એચ. પી. રાજ્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત અંબુજા સિમેન્ટ લિમિટેડ, (૨૦૦૫) એ. આઈ. આર. એસ. સી. સી. ૩૭૨૭ આવ્યું હતું.

હરબંસલાલ સાહનિયા વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ, [૨૦૦૩] ૨ એસ. સી. સી. ૧૦૭, સ્ટેટ ઓફ યુ. પી. વિરુદ્ધ મોહમ્મદ નૂહ, (૧૯૫૮) એસ. સી. આર. ૫૯૫, એ. વી. વેંકટેશ્વરન વિરુદ્ધ રામચંદ શોભરાજ

વાધવાની, (૧૯૬૨) ૧ એસ. સી. આર. ૭૫૩, સ્ટેટ ઓફ યુ. પી. વિરુદ્ધ બ્રિજ એન્ડ રૂફ કંપની (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ, (૧૯૯૬) ૬ એસ. સી. સી. ૨૨, શેઠ ચંદ રતન વિરુદ્ધ પંડિત દુર્ગા પ્રસાદ, (૨૦૦૩) ૫ એસ. સી. સી. ૩૯૯, અસગર એસ. પટેલ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૨૦૦૦) ૫ એસ. સી. સી. ૩૧૧, મેસર્સ ટીટાગઢ પેપર મિલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ, [૧૦૭૫] ૨ એસ. સી. સી. ૪૩૬, મેસર્સ બિસરા સ્ટોન લાઇમ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ, એ. આઈ. આર. (૧૯૭૬) એસ. સી. ૧૨૭, એ. બી. આઈ. ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એક્સપોર્ટ ક્રેડિટ ગેરંટી કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ, જે. ટી. (૨૦૦૩) ૧ એસ. સી. ૩૦૦ અને વ્હર્લપૂલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ ટ્રેડ માર્ક્સના રજિસ્ટ્રાર, (૧૯૯૮) ૮ એસ. સી. સી. ૧ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૨. જો કે, જ્યારે એલ. આઈ. એસ. માં જાહેર કાયદાનું સ્વરૂપ સામેલ હોય અને જ્યારે પક્ષો દ્વારા પસંદ કરાયેલ મંચ યોગ્ય રાહત આપવાની સ્થિતિમાં ન હોય ત્યારે જાહેર કાયદાના ઉપાય દ્વારા ન્યાય મેળવવાનો ઇનકાર કરવામાં આવશે નહીં.[૧૯૬-ઇ-એફ]

૩. જો કે, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે આવા વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ક્યારે કરવો અથવા હાઇકોર્ટ દ્વારા તેનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર ક્યારે

કરવો તે પ્રશ્ન દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, નક્કી કરવો પડશે. જેના માટે કોઈ સખત અને ઝડપી નિયમ નિર્ધારિત કરી શકાતો નથી.

[૧૯૭-ઈ-એફ]

મેસર્સ ટીટાગઢ પેપર મિલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ, [૧૦૭૫] ૨ એસ. સી. સી. ૪૩૬ અને મેસર્સ બિસરા સ્ટોન લાઈમ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ, એ. આઈ. આર. (૧૯૭૬) એસ. સી. ૧૨૭ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૧. તે સાચું હોઈ શકે છે કે આપેલ કિસ્સામાં જ્યારે પક્ષની કાર્યવાહી કરારમાં સમાવિષ્ટ નિયમો અને શરતો અને તેના માટે સ્થાનિક મંચના અવકાશ અને મર્યાદાની બહાર હોય, ત્યારે રિટ પિટિશનને જાળવી શકાય તેવું ગણી શકાય; પરંતુ નિર્વિવાદપણે તેના માટે આવો કેસ બનાવવો પડશે.[૧૯૮-સી-ડી-ઈ-એફ]

ઈ. વેંકટકૃષ્ણા વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશન, (૨૦૦૦) ૭ એસસીસી ૭૬૪ અને ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ અમૃતસર ગેસ સર્વિસ, [૧૯૯૧] એસસીસી ૫૩૩ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૪.૨. મધ્યસ્થી પાસે ચોક્કસ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૧૪માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને વિતરણકર્તાની પુનઃસ્થાપનાને નિર્દેશિત કરવા માટે જરૂરી અધિકારક્ષેત્ર ન હોઈ શકે; પરંતુ આવા કિસ્સામાં પણ રિટ અરજી પર સુનાવણી કરતી વખતે અદાલત એ હકીકતની અવગણના ન કરી શકે કે જો કરારના કરારમાંથી ઉદ્ભવતા તથ્યનો ગંભીર વિવાદિત પ્રશ્ન સામેલ હોય, તો સામાન્ય રીતે રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં.જો કે, જ્યારે તેમાં જાહેર કાયદાના પાત્રનો સમાવેશ થાય છે અથવા પ્રતિવાદી તરફથી જાહેર કાયદાના કાર્યોમાંથી ઉદ્ભવતા પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે ત્યારે રિટ પિટિશનનું માન્ય રાખવામાં આવશે.[૧૯૮-ડી-ઈ-એફ]

૫. આ પ્રકારના કિસ્સામાં, પૂર્ણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, વ્યક્તિએ સુપરવેનિંગ સંજોગોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.પક્ષોએ સ્વીકાર્યું કે મધ્યસ્થી સમક્ષ આબિટ્રેશન કરારનો ઉપયોગ કર્યો હતો.તેઓ એક સમાધાનમાં પ્રવેશ્યા.ઉપરોક્ત સમાધાનને અનુસરીને અથવા તેને આગળ વધારવા માટે, અપીલકર્તાએ વ્યાજ સાથે પાંચ હપ્તામાં પ્રતિવાદીને ચોક્કસ રકમ ચૂકવવાની હતી.કરારની શરતોનું ઉલ્લંઘન કરવા બદલ અપીલકર્તાએ સંભવતઃ નુકસાની આપવા માટે વિનંતી કરી હતી પરંતુ એવોર્ડમાં તેનો કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી.કોઈ પણ સંજોગોમાં કરારના કથિત ઉલ્લંઘનના આધારે મધ્યસ્થી સમક્ષ નુકસાનીનો દાવો કરી શકાયો હોત.[૧૯૮-એફ-જી-એચ]

ક. અપીલકર્તાએ સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે પુરવઠાની બાકી નીકળતી રકમની ચુકવણીમાં ચૂક કરી છે અને ડીલરશીપ કરારનો અંત આવી ગયો છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, આ યોગ્ય કેસ નથી જ્યાં વિવાદિત આદેશને રદ કરવાની જરૂર છે અને ઉચ્ચ અદાલતે રિટ પિટિશનનો નવેસરથી નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.[૧૯૯-સી-ડી]

સિવિલ અપીલીય હકુમત :સિવિલ અપીલ નંબર ૭૩૩૭/૨૦૦૪.

ડબલ્યુ.પી. નંબર ૮૩૦/૨૦૦૪ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના ૨૯/૦૪/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

ઉદય ઉમેશ લલિત, યુ. એ. રાણા, એસ. આર. તેજપાલ, કે. એસ. મર્યન્ટ અને મેસર્સ ગાગરાટ એન્ડ કંપની માટે એમ. સિંઘલ અપીલકર્તા માટે.

પ્રતિવાદી માટે તેમની સાથે એલ. નાગેશ્વર રાવ, સંજય કપૂર અને શુભ્રા કપૂર.

કોર્ટનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ: વૈકલ્પિક ઉપાયોની ઉપલબ્ધતા સામે ન્યાયિક સમીક્ષાનો અવકાશ અને વ્યાપ આ અપીલમાં પ્રશ્નાર્થ છે, જે બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે રિટ પિટિશન નંબર ૮૩૦/૨૦૦૪ માં પસાર કરેલા ૨૯/૦૪/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેમાં અને તે હેઠળ અપીલકર્તા દ્વારા અહીં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ પિટિશનને મર્યાદિત રીતે બરતરફ કરવામાં આવી હતી.

અહીં અપીલકર્તા અને 'મેસર્સ તિલક ઓટોમોબાઈલ્સ' માં ભાગીદાર શ્રીમતી બિમલા દેવી ટી. ઓભાન અને અહીં પ્રતિવાદીએ ડીલરશીપ કરાર કર્યો હતો. સ્વીકાર્યું છે કે ઉપરોક્ત કરારને પ્રતિવાદી દ્વારા ઉપરોક્ત કરારની કલમ ૫૫ ની શરતોમાં ૧૯/૦૩/૨૦૦૪ તારીખની નોટિસ દ્વારા સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો જે આ રીતે વાંચે છે:

“૫૫. અહીં વિરોધાભાસી કંઈપણ હોવા છતાં, કોર્પોરેશન આ કરારને નીચેની કોઈપણ ઘટના પછી તરત જ અથવા કોઈપણ સમયે સમાપ્ત કરવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે, એટલે કે:—

(એ) જો વેપારી કરારમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ કરારો અને શરતોનો ભંગ કરશે અને તે સંબંધમાં કોર્પોરેશન પાસેથી લેખિત નોટિસ મળ્યાના ચાર દિવસની અંદર આવા ઉલ્લંઘનને દૂર કરવામાં નિષ્ફળ જશે;

(બી) ઉપર

(i) જો તે વ્યક્તિ હોય તો વેપારીનું મૃત્યુ અથવા તેને નાદાર જાહેર કરવાનો ચુકાદો;

(ii) વેપારી પેઢીની ભાગીદારીનું વિસર્જન અથવા પેઢીના કોઈપણ ભાગીદારનું મૃત્યુ અથવા નાદાર તરીકે ચુકાદો જો વેપારી પેઢી હોય.

(iii) જો વેપારી કંપની હોય અથવા સહકારી મંડળી હોય, તો તે સ્વૈચ્છિક હોય કે અન્યથા પરિસમાપન અથવા પરિસમાપન માટે અસરકારક ઠરાવ પસાર કરવો.

પ્રતિવાદીના જણાવ્યા અનુસાર, ઉક્ત સમજૂતી ઉક્ત બિમલાદેવીના મૃત્યુ પર સમાપ્ત થઈ હતી.જો કે, ડીલરશીપને અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખીને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે પેઢીની બજારમાં કેટલીક ધારણાઓ હતી જે 'જો પુરવઠો અચાનક બંધ કરવામાં આવે તો' પુનઃપ્રાપ્ત ન કરી શકાય તેવું બનવાનું જોખમ

હતું.પ્રતિવાદી સંપૂર્ણપણે કામચલાઉ ધોરણે અપીલકર્તાને પુરવઠો ચાલુ રાખવા સંમત થયા હતા.

પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત કરારની વિવિધ શરતોનું ઉલ્લંઘન કરવાનો આરોપ મૂક્યો હતો, જેમ કે, (૧) ડીલરશીપની ઓછી વેચાણ માત્રા; (૨) વેચાણની કામગીરી; (૩) આઉટલેટ પર ડ્રાયઆઉટ; અને (૪) ડીલરશીપની કામગીરીમાં કોઈ સક્રિય રસ/ભાગીદારી નહીં, તેણે ૦૮/૦૨/૨૦૦૦ તારીખના ઉપરોક્ત ડીલરશીપ કરારની કલમ ૯,૪૨,૪૪ અને ૫૫ (એ) ના સંપૂર્ણ ઉલ્લંઘન માટે શા માટે યોગ્ય કાર્યવાહી ન કરવી જોઈએ તે માટે ૨૦/૧૨/૨૦૦૨ તારીખની કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી હતી.

પ્રતિવાદી દ્વારા ૦૭/૧૧/૨૦૦૩ પર અપીલકર્તાને વધુ નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી, જેમાં તેણી દ્વારા કરવામાં આવેલા ડિફોલ્ટ્સ તરફ તેનું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું અને ચેતવણી આપવામાં આવી હતી કે ભવિષ્યમાં કોઈપણ ડિફોલ્ટને ગંભીરતાથી જોવામાં આવશે અને ખૂબ જ કડક કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.ત્યારબાદ, કથિત રીતે વધુ ડિફોલ્ટ થયું અને આમ, ૨૦/૧૨/૨૦૦૨ તારીખની નોટિસમાં જણાવેલા આધારો તેમજ ડિફોલ્ટના આધાર પર, ૧૮/૦૩/૨૦૦૪ તારીખની નોટિસના સંદર્ભમાં કરારને સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે ૧૯/૦૩/૨૦૦૪ પર જ લગભગ ૫:૦૦ વાગ્યે સાંજે, પ્રતિવાદીના કર્મચારી સભ્યો પોલીસ અધિકારી સાથે ભાગીદારી પેઢીના પરિસરમાં બળજબરીથી પ્રવેશ્યા હતા અને ઉપરોક્ત નોટિસ સોંપતી વખતે, તેના કર્મચારી સભ્યોને બળજબરીથી વેપારી પરિસરમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

અપીલકર્તા દ્વારા અહીં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજી, જેમ કે અહીં અગાઉ નોંધવામાં આવી છે, તે વિવાદિત આદેશ દ્વારા મર્યાદિત રીતે ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઉદય ઉમેશ લલિતએ શરૂઆતમાં અમારું ધ્યાન ત્યાર પછીની ઘટનાઓ તરફ દોર્યું હતું, એટલે કે, પક્ષો વચ્ચેના વિવાદો અને મતભેદોના સંદર્ભને ૦૭/૦૬/૨૦૦૪ પર લવાઈને મોકલવામાં આવ્યા હતા અને પરિણામે તેમના દ્વારા સંમતિ પુરસ્કાર પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જે નીચે મુજબ છે:

"૧૫ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૪ ના સમાધાનના નિવેદનની દ્રષ્ટિએ, હું નીચે મુજબ એવોર્ડ પસાર કરું છું:

- પ.૧ ચૂકવવાપાત્ર ચોખ્ખી રકમ રૂ. ૪૩૧૪૧૬-૩૯ અને વ્યાજ રૂ. ૩૩૧૭૦ સાથે બંને પક્ષો દ્વારા સંમત થયા મુજબ ૦૧/૦૪/૨૦૦૪ થી ૩૧/૧૨/૨૦૦૪ સુધી કુલ રૂ. ૪૬૪૫૮૬/- પ્રતિવાદી દ્વારા દાવેદારને ચૂકવવામાં આવશે.
- પ.૨ પ્રતિવાદીની નાણાકીય મુશ્કેલીઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉપરોક્ત રકમ ૫ હપ્તામાં ચૂકવવામાં આવશે, જેમાં પ્રથમ હપ્તો જાન્યુઆરી ૨૦૦૫ના પ્રથમ સપ્તાહમાં શરૂ થશે અને છેલ્લો હપ્તો માર્ચ ૨૦૦૫ના છેલ્લા સપ્તાહમાં ચૂકવવામાં આવશે.
- પ.૩ દાવેદારને પ્રતિવાદી દ્વારા ૩૧ માર્ચ, ૨૦૦૫ના રોજ ચૂકવવાની બાકી રકમ માટે વાર્ષિક ૧૨ ટકાના દરે વ્યાજ ચૂકવવાપાત્ર રહેશે.
- પ.૪ દાવો કરનાર અને પ્રતિવાદી બંનેના તમામ દાવાઓ કે જે સમાધાનની ઉપરોક્ત શરતોથી વિપરીત અથવા અન્ય છે તે નકારી કાઢવામાં આવે છે.
- પ.૫ આ એવોર્ડ માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટમાં પેઝિંગ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનના સંદર્ભમાં કોઈપણ અધિકારો અને દલીલોને પૂર્વગ્રહ વિના આપવામાં આવે છે.

શ્રી લલિત દલીલ કરશે કે ઉચ્ચ અદાલતે કરારમાં મધ્યસ્થીની કલમ અસ્તિત્વમાં છે તે આધાર પર ઉપરોક્ત રિટ અરજીને મર્યાદિત રીતે ફગાવી દેવામાં સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે, આ પ્રશ્નને ધ્યાનમાં લીધા વિના કે મધ્યસ્થીને અપીલકર્તા દ્વારા અહીં કરવામાં આવેલી બીજી વિનંતીના સંબંધમાં ચુકાદો પસાર કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી, એટલે કે, પ્રતિવાદી દ્વારા તેણીને કબજો પુનઃસ્થાપિત કરવો.

વિદ્વાન વકીલ રજૂઆત કરશે કે જાહેર કાયદાના ઉપાયને માત્ર મધ્યસ્થી કલમના અસ્તિત્વના આધારે પીડિત વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ ન હોવાનું માની શકાય નહીં; જો કે રાજ્યના હાથમાં મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું હોવાનો આરોપ છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઘટનાઓની સાંકળમાંથી, એવું જણાય છે કે પ્રતિવાદીએ કરારની શરતોના કથિત ઉલ્લંઘનની બાબતમાં અપીલકર્તાની ભૂલોને માફ કરી દીધી હતી અને માત્ર તેની તારીખની ૦૭/૧૧/૨૦૦૩ નોટિસના સંદર્ભમાં કથિત બાકી રકમની ચુકવણી પર ભાર મૂક્યો હતો. એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૮ની શરતોમાં, અપીલકર્તા ત્રણ મહિનાની નોટિસ મેળવવા માટે હકદાર છે. તેમની ઉપરોક્ત દલીલોના સમર્થનમાં, શ્રી લલિતે ઇ. વેંકટરિષ્ણા વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન અને અન્ય, [૨૦૦૦] ૭ એસસીસી ૭૬૪, ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ અમૃતસર ગેસ સર્વિસ અને અન્ય [૧૯૯૧] ૧

એસસીસી ૫૩૩, હરબંસલાલ સાહનિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૨ એસસીસી ૧૦૭ અને સ્ટેટ ઓફ એચપી અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત અંબુજા સિમેન્ટ લિમિટેડ અને અન્ય, (૨૦૦૫) એ. આઈ. આર. એસ. સી. ડબલ્યુ. ૩૭૨૭ પર મજબૂત આધાર રાખ્યો હતો.

બીજી બાજુ પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ક વકીલ શ્રી એલ. નાગેશ્વર રાવ દલીલ કરશે કે ઉચ્ચ અદાલત ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે; વૈકલ્પિક ઉપાયો અસ્તિત્વમાં હોવાના આધારે રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લેવાનો ઇનકાર આ અદાલત દ્વારા દખલ થવો જોઈએ નહીં. વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ભાગીદારોમાંથી એકના મૃત્યુને કારણે કરાર સમાપ્ત થઈ ગયો હોવાથી, અરજદારને સંબંધિત પરિસરમાં સંપત્તિના કોઈપણ અધિકારનો દાવો કરવાનો અધિકાર નથી અને આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આ અદાલતે વિવાદિત આદેશમાં દખલ ન કરવી જોઈએ. શ્રી નાગેશ્વર રાવે આ વતી ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ મોહમ્મદ નૂહ, [૧૯૫૮] એસસીઆર ૫૯૫; એ. વી. વેંકટેશ્વરન, કસ્ટમ્સના કલેક્ટર, બોમ્બે વિરુદ્ધ રામચંદ શોભરાજ વાઘવાની અને અન્ય, [૧૯૬૨] ૧ એસસીઆર ૭૫૩; યુ. પી. રાજ્ય પર મજબૂત નિર્ભરતા મૂકી હતી. અને અન્યો વિરુદ્ધ બ્રિજ એન્ડ રૂફ કંપની (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ, [૧૯૯૬] ૬ એસ. સી. સી. ૨૨; શેઠ ચંદ રતન

વિરુદ્ધ પંડિત દુર્ગા પ્રસાદ (ડી) કાનૂની પ્રતિનિધિઓ અને અન્યો દ્વારા, [૨૦૦૩] ૫ એસ. સી. સી. ૩૯૯ અને અસગર એસ. પટેલ અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો, [૨૦૦૦] ૫ એસ. સી. સી. ૩૧૧ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો

વિચારણા માટે જે મુખ્ય પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર વૈકલ્પિક ઉપાયોના અસ્તિત્વના આધારે કરવાનો ઇનકાર કરવામાં આવશે કે જે વધુ અસરકારક છે. સામાન્ય રીતે, જ્યારે પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદને તથ્યોના વિવાદિત પ્રશ્નના ચુકાદાની જરૂર હોય છે, જેના માટે પક્ષકારોએ મૌખિક અને દસ્તાવેજી બંને પુરાવા રજૂ કરવા જરૂરી હોય છે, જે પક્ષો દ્વારા પસંદ કરેલા સ્થાનિક મંચ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે, ત્યારે કોર્ટ રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લઈ શકશે નહીં. [મેસર્સ ટીટાગઢ પેપર મિલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ અને અન્ય, [૧૯૭૫] ૨ એસસીસી ૪૩૬ અને મેસર્ટસ બિસરા સ્ટોન લાઈમ કંપની લિમિટેડ વગેરે વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ અને અન્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૬) એસસી ૧૨૭] જુઓ.

જો કે, જાહેર કાયદાના ઉપાય દ્વારા ન્યાયની પહોંચને નકારવામાં આવશે નહીં જ્યારે એલ. આઈ. એસ. માં જાહેર જડબાના પાત્રનો સમાવેશ થાય છે અને જ્યારે પક્ષો દ્વારા પસંદ કરાયેલ મંચ યોગ્ય રાહત આપવાની સ્થિતિમાં નથી.

એબીએલ ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ એક્સપોર્ટ ક્રેડિટ ગેરંટી કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્યો, જેટી (૨૦૦૩) ૧૦ એસસી ૩૦૦ કેસમાં આ અદાલતની ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું કે કેટલાક કિસ્સાઓમાં હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નને પણ ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળની અરજીને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલત દ્વારા દાખલ કરી શકાય છે.

"૨૮. જો કે, ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજીની જાળવણીક્ષમતા અંગેના વાંધાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, અદાલતે એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ વિશેષાધિકાર રિટ જારી કરવાની સત્તા સંપૂર્ણ પ્રકૃતિની છે અને તે બંધારણની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈઓ દ્વારા મર્યાદિત નથી. કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને ઉચ્ચ અદાલતને રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લેવાની કે ન લેવાની વિવેકાધીકાર છે. કોર્ટે આ સત્તાના ઉપયોગમાં પોતાના પર કેટલાક પ્રતિબંધો લાદ્યા છે. (જુઓ વ્હર્લપૂલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ ટ્રેડ માર્ક્સના રજિસ્ટ્રાર) અને વિશેષાધિકાર રિટ બહાર પાડવાનો હાઈકોર્ટ નો આ સંપૂર્ણ અધિકાર સામાન્ય રીતે કોર્ટ દ્વારા અન્ય ઉપલબ્ધ ઉપાયોને બાકાત રાખવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે નહીં સિવાય કે રાજ્યની આવી કાર્યવાહી અથવા તેની

સાધનસામગ્રી મનસ્વી અને ગેરવાજબી હોય જેથી કલમ ૧૪ ના બંધારણીય આદેશનું ઉલ્લંઘન થાય અથવા અન્ય માન્ય અને કાયદેસર કારણો માટે, જેના માટે કોર્ટ કહેવાતા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી માને છે.

હરબંસલાલ સાહનિયા (સુપ્રા) માં, લાહોટી, ન્યાયમૂર્તિ, (તે સમયે તેમના આધિપત્ય તરીકે), વિરપૂલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ ટ્રેડ માર્ક્સના રજિસ્ટ્રાર પર આધાર રાખ્યો હતો, [૧૯૯૮] ૮ એસ. સી. સી. ૧ એ અવલોકન કર્યું હતું કે યોગ્ય કેસમાં, વૈકલ્પિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતા હોવા છતાં, ઉચ્ચ અદાલત ઓછામાં ઓછી ત્રણ આકસ્મિક પરિસ્થિતિઓમાં તેના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે છે:(i) જ્યાં રિટ પિટિશન કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલીકરણની માંગ કરે છે; (ii) જ્યાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો નિષ્ફળ જાય છે; અથવા (iii) જ્યાં આદેશો અથવા કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે અધિકારક્ષેત્ર વિના હોય અથવા કાયદાના અધિકારને પડકારવામાં આવે છે.

જો કે, અમે જોઈ શકીએ છીએ કે બેન્ચે મેસર્સ ટીટાગઢ પેપર મિલ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) અને મેસર્સ બિસરા સ્ટોન લાઈમ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં અગાઉના નિર્ણયોની નોંધ લીધી નથી.જો કે, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા આવા વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ

ક્યારે કરવો અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાનો ઈનકાર ક્યારે કરવો તે પ્રશ્ન દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવો પડશે, જેના માટે કોઈ સખત અને ઝડપી નિયમ ન મૂકી શકાય.

ગુજરાત અંબુજા સિમેન્ટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે હરબંસલાલ સાહનિયાના સંદર્ભમાં (ઉપરોક્ત) ચુકાદો આપ્યો હતો:

".....કાયદાકીય ઉપાયોના સમાપ્તિના સિદ્ધાંતમાં બે સારી રીતે માન્ય અપવાદો છે.પ્રથમ એ છે કે જ્યારે કાયદાની જોગવાઈ હેઠળ મંચ સમક્ષ કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવે છે, જે અધિકારથી બહાર હોય છે, ત્યારે તેનાથી વ્યથિત પક્ષ માટે તે આધાર પર કાર્યવાહી રદ કરવા માટે ઉચ્ચ અદાલતમાં જવા માટે ખુલ્લું છે કે તેઓ કોઈ પક્ષ વિના અસમર્થ છે જ્યાં સુધી તે કાર્યવાહી સંપૂર્ણ રીતે ન ચાલે ત્યાં સુધી રાહ જોવી.બીજું, જ્યારે વિવાદિત આદેશ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરીને કરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે આ સિદ્ધાંતનો કોઈ ઉપયોગ થતો નથી.અમે એમ ઉમેરી શકીએ છીએ કે જ્યાં કાર્યવાહી પોતે કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ હોય ત્યાં ઉચ્ચ અદાલત યોગ્ય કેસમાં રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે.

૨૫. જ્યાં કાયદા હેઠળ મૂળભૂત અધિકારોના ઉલ્લંઘનનો આરોપ હોય અથવા જ્યારે નિર્વિવાદ તથ્યો પર કરવેરા સત્તાવાળાઓએ અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કર્યું હોવાનું દર્શાવવામાં આવે છે, જે તેમની પાસે નથી, ત્યારે તે આધારો હોઈ શકે છે જેના પર રિટ અરજીઓ પર વિચાર કરી શકાય છે.પરંતુ સામાન્ય રીતે, ઉચ્ચ અદાલતે રિટ અરજીઓ સ્વીકારવી જોઈએ નહીં સિવાય કે તે બતાવવામાં આવે કે કોઈ કેસમાં કંઈક વધુ છે, અધિકારીના અધિકારક્ષેત્રના મૂળમાં કંઈક જઈ રહ્યું છે, જે દર્શાવે છે કે તે રિટ અરજદારને કાયદા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા ઉપાયો અપનાવવા માટે દબાણ કરવા માટે સ્પષ્ટ અન્યાયનો કેસ હશે.

તે સાચું હોઈ શકે છે કે આપેલ કિસ્સામાં જ્યારે પક્ષની કાર્યવાહી કરારમાં સમાવિષ્ટ નિયમો અને શરતોને નાબૂદ કરે છે અને તે માટે બનાવવામાં આવેલા સ્થાનિક મંચના અવકાશ અને મર્યાદાની બહાર પાછા હોય છે, ત્યારે રિટ પિટિશનને જાળવી શકાય તેવું ગણી શકાય; પરંતુ નિર્વિવાદપણે તે માટે આવા કેસને બહાર કાઢવો પડશે.તે પછી સાચું હોઈ શકે છે, જેમ કે આ અદાલત દ્વારા અમૃતસર ગેસ સર્વિસ (ઉપરોક્ત) અને ઇ. વેંકટકૃષ્ણ, (ઉપરોક્ત) માં ચુકાદો આપવામાં આવ્યો છે કે, મધ્યસ્થીને ચોક્કસ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૧૪માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને વિતરણની

પુનઃસ્થાપનાને નિર્દેશિત કરવા માટે જરૂરી અધિકારક્ષેત્ર ન હોઈ શકે; પરંતુ આવા કિસ્સામાં પણ રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, અદાલત એ હકીકતની દૃષ્ટિ ગુમાવી શકશે નહીં કે જો કરારના કરારમાંથી હકીકતનો ગંભીર વિવાદિત પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો હોય, તો સામાન્ય રીતે રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં.જો કે, જ્યારે તેમાં જાહેર કાયદાના પાત્રનો સમાવેશ થાય છે અથવા પ્રતિવાદી તરફથી જાહેર કાયદાના કાર્યોમાંથી ઉદ્ભવતા પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે ત્યારે રિટ પિટિશનને માન્ય રાખવામાં આવશે.

પરંતુ આ પ્રકારના કિસ્સામાં, પૂર્ણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, આપણે સુપરવેનિંગ સંજોગોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.પક્ષોએ સ્વીકાર્યું કે મધ્યસ્થી સમક્ષ આનિટ્રેશન કરારનો ઉપયોગ કર્યો હતો.તેઓ એક સમાધાનમાં પ્રવેશ્યા.ઉપરોક્ત સમાધાનને અનુસરીને અથવા તેને આગળ વધારવા માટે, અપીલકર્તાએ અહીં રૂ. ૪,૬૪,૫૮૬ પ્રતિવાદીને વ્યાજ સાથે પાંચ હપ્તામાં નુકસાની આપવા માટે વિનંતી કરી હતી પરંતુ એવોર્ડમાં તેનો કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી. અહીં કરારની શરતોનું ઉલ્લંઘન કરવા માટે અપીલકર્તાએ સંભવતઃ નુકસાની આપવા માટે વિનંતી કરી હતી પરંતુ એવોર્ડમાં તેનો કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી.કોઈ પણ સંજોગોમાં કરારના કથિત ઉલ્લંઘનના આધારે મધ્યસ્થી સમક્ષ નુકસાનીનો દાવો કરી શકાયો હોત.

અમારો વધુ અભિપ્રાય છે કે આ બાબતમાં ડીલરશીપની પુનઃસ્થાપનની રાહત આપવા માટે કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી. અપીલકર્તાના ભાગીદારના મૃત્યુ પર કરાર સમાપ્ત થયો હતો. કરારના નવીનીકરણનો કોઈ કેસ બહાર આવ્યો નથી. પક્ષકારોની બાબતમાં એવું પણ નથી કે પક્ષો વચ્ચે અન્ય કોઈ અથવા વધુ સમજૂતી અસ્તિત્વમાં આવી હોય. આ વ્યવસ્થા કામચલાઉ હતી. અપીલકર્તાએ અનિશ્ચિત સમયગાળા માટે વ્યવસાય ચાલુ રાખવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર મેળવ્યો ન હતો. વધુમાં, તેણે કથિત રીતે કરારની શરતોનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું.

તે સાચું હોઈ શકે છે કે ઉપરોક્ત ચુકાદો આ અપીલમાં પક્ષકારોના હિત પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના આપવામાં આવ્યો છે; પરંતુ અપીલકર્તાએ કરેલા પુરવઠાની ચૂકવણીમાં ડિફોલ્ટ કર્યું હોવાની સ્વીકૃત હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને અને ડીલરશીપ કરાર સમાપ્ત થઈ ગયો છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે તે યોગ્ય કેસ નથી જ્યાં અમે હાઈકોર્ટના વિવાદિત આદેશને રદ કરીશું અને તેને રિટ પિટિશનનો નવેસરથી નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ આપીશું.

ઉપરોક્ત કારણોસર, આ અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા નથી જે તે મુજબ બરતરફ કરવામાં આવે છે. જો કે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ રહેશે નહીં.

અપીલ નામંજુર.

વી. એસ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.